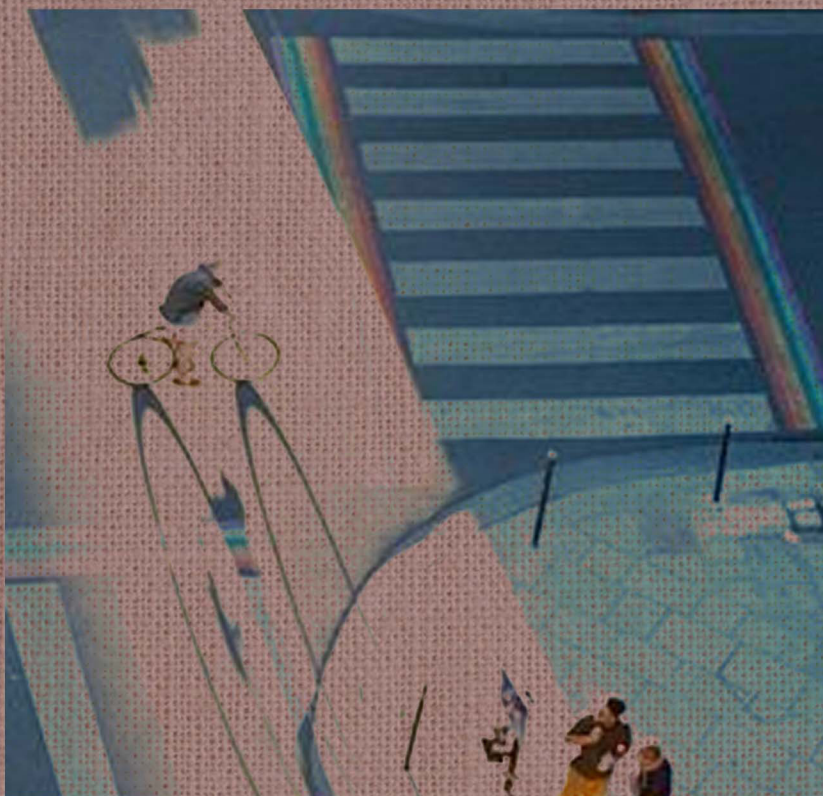

Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΧΡΗΣΤΗ ΚΑΙ ΧΩΡΟΥ:

Από την αλληλεπίδραση στο κοινωνικό έλεγχο

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Πολυτεχνική σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Η δυναμική της σχέσης μεταξύ χρήστη και χώρου: από την αλληλεπίδραση στον κοινωνικό έλεγχο

Ερευνητική Εργασία
Φεβρουάριος 2023

Ελευθερία Δρυμωνίτη

Επιβλέπων Καθηγητής: Κάρολος Γαλανός

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή, κ. Κάρολο Γαλανό, για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγησή του κατά την διάρκεια της παρούσας ερευνητικής εργασίας.

Περίληψη

Στόχος της παρούσας ερευνητικής εργασίας, είναι η μελέτη της σχέσης μεταξύ ατόμου και αστικού περιβάλλοντος, αναδεικνύοντας τρόπους με τους οποίους ο χρήστης έχει την ικανότητα με τις εκάστοτε ανάγκες και ιδεολογίες του, να επηρεάσει και να μεταβάλλει το πολιτισμικό πλαίσιο της κοινωνίας στην οποία ανήκει, με αποτέλεσμα την αστική εξέλιξη.

Για να τονιστεί η διαφοροποίηση στη σχέση μεταξύ του χρήστη και του χώρου τα τελευταία 100 χρόνια, εξετάζεται, μέσω παραδειγμάτων, η διαδικασία αναφορικά με τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό κατά τα πρότυπα του Μοντερνισμού, σε σχέση με την σημερινή σχεδιαστική προσέγγιση των αρχιτεκτόνων, ώστε να δοθεί έμφαση στον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκε το αστικό τοπίο από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι σήμερα.

Εξετάζονται οι συμπεριφορές και τα συναισθήματα που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση του ατόμου με τον χώρο στον οποίο βρίσκεται, στον δημόσιο, ιδιωτικό και ενδιάμεσο/ μεταβατικό χώρο αντίστοιχα. Μέσω αυτής της διερεύνησης, παρατηρείται ότι το αίσθημα της ασφάλειας είναι αυτό που προσδίδει στο άτομο την ικανότητα οικειοποίησης του χώρου στον οποίο κατοικεί και χρησιμοποιεί, καθώς και

την δυνατότητα "ενεργοποίησης" του, μετατρέποντας τον απρόσωπο χώρο σε προσωπικό, και τον χρήστη σε κάτοικο.

Παρόλα αυτά, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται η σταδιακή αποστασιοποίηση του ατόμου από τον δημόσιο και κοινόχρηστο χώρο, στους οποίους συνήθιζε να επεμβαίνει με την προοπτική να τους αποδώσει ταυτότητα. Ως εκ τούτου, οι σύγχρονες πόλεις φαίνεται να ενστερνίζονται ολοένα και συχνότερα τον χαρακτηρισμό του «απρόσωπου». Κι ενώ η εσωστρέφεια αυτή του χρήστη οδηγεί στην σκέψη ότι η ιδιωτική σφαίρα χρήζει ακόμα πιο έντονης οικειοποίησης από το άτομο, δεν αποκλείεται η απουσία προσωπικής ταυτότητας ακόμα και στην κατοικία.

Το ερώτημα/προβληματισμός που επιδιώκει να θέσει η ακόλουθη ερευνητική εργασία, είναι κατά πόσο το αίσθημα της ασφάλειας που ωθεί το άτομο να οικειοποιηθεί έναν "φιλόξενο τόπο", σήμερα αντικαθίσταται σταδιακά από το αίσθημα του ελέγχου, αναφερόμενοι σε αυτό στο επίπεδο κοινωνικής αλληλεπίδρασης μεταξύ χρηστών που βρίσκονται στον ίδιο τόπο για την ικανοποίηση των ίδιων αναγκών.

Λέξεις κλειδιά: **σχέση μεταξύ χρήστη-χώρου, οικειοποίηση, ασφάλεια, κοινωνικός έλεγχος**

Abstract

The aim of this research paper is to study the relationship between the individual and the urban environment, highlighting ways in which the user has the ability, with his needs and ideologies, to influence and change the cultural context of the society he belongs to, with resulting in urban development.

To emphasize the difference in the relationship between the user and the space in the last 100 years, the process of architectural design according to the standards of Modernism is examined, through examples, in relation to today's design approach of architects, in order to emphasize in the way the urban landscape was shaped from the beginning of the 20th century until today.

The behaviors and feelings resulting from the interaction of the individual with the space in which he exists, in the public, private and intermediate/transitional space respectively, are examined. Through this investigation, it is observed that the feeling of secureness is what gives the person the ability to sense as familiar the space in which he lives and uses, as well as the possibility

of "activating" it, turning the impersonal space into a personal one, and the user into resident.

Nevertheless, in recent decades, the gradual distancing of the individual from the public and shared space, in which he used to intervene with the perspective of giving them an identity, has been observed. Therefore, modern cities seem to increasingly embrace the "impersonal" feature. And while this introversion of the user leads to the thought that the private sphere needs even more intense familiarity by the individual, the absence of personal identity even in the residence is not excluded.

The question/problem that the following research paper seeks to raise is whether the feeling of secureness that prompts the individual to sense as familiar a "welcoming place" is today gradually replaced by the feeling of control, referring to it at the level of social interaction between users located in the same place to satisfy the same needs.

Key words: **relation between user-space, familiarity, secureness, social control**

Περιεχόμενα:

Εισαγωγή

Γενικό Πλαίσιο.....	10
Μεθοδολογία.....	11

1.0 Εξετάζοντας τις έννοιες του χώρου

1.1 Περί της σχέσης μεταξύ χρήστη και χώρου.....	12-13
1.2 Δημόσιος Χώρος.....	14-15
1.3 Ιδιωτικός Χώρος	16
1.4 Ενδιάμεσος Χώρος.....	17-18
Η ποιότητα του χώρου.....	19

2.0 Μοντερνισμός VS Προσαρμόσιμη αρχιτεκτονική

από το απόλυτο στο μεταβλητό

2.1. Μοντερνισμός.....	20-24
2.2. Η αρχιτεκτονική σήμερα.....	25-28

3.0 Συμπεριφορά, χαρακτήρας

και συναισθήματα που προκύπτουν στους χώρους

3.1 Η συμπεριφορά του χρήστη στον Δημόσιο, Ιδιωτικό και Ενδιάμεσο χώρο	29-32
3.2 Ο χαρακτήρας του Δημόσιου, Ιδιωτικού και Ενδιάμεσου χώρου.....	33
3.3 Τα συναισθήματα που προκύπτουν στους χώρους Το αίσθημα της ασφάλειας.....	34-35

4.0 Το απρόσωπο, η απομόνωση και ο κοινωνικός έλεγχος

4.1 Γιατί απρόσωπες πόλεις;.....36-37

4.2 Ο κοινωνικός έλεγχος.....38-39

Επίλογος.....40

Βιβλιογραφία.....42-45

Γενικό Πλαίσιο

Στην Ιστορία της Πόλης ο χώρος έχει υιοθετήσει ποικίλες σημασίες και χαρακτήρες ως προς το πώς τον αντιλαμβάνεται ο χρήστης, ο κάτοικος της πόλης. Το πολιτισμικό πλαίσιο διαφοροποιείται από εποχή σε εποχή, και ο αστικός χώρος αποτελεί την αντανάκλαση αυτής της διαφοροποίησης. Ο χώρος εξελίσσεται, ο ρυθμός και η ένταση της κατοίκησης του ατόμου στις πόλεις αυξάνεται ραγδαία όσο προχωράμε χρονικά. Επομένως η αντίληψη του χώρου από το άτομο αλλάζει, καθώς η πόλη μεταβάλλεται συνεχώς. Άτομο και χώρος εξελίσσονται παράλληλα, με μια σχέση της οποίας η δυναμική διαθέτει το στοιχείο της αλληλεξάρτησης.

Δεν δύναται να ορίζεται αρχιτεκτονική χωρίς να υπολογίζεται η σχέση της μορφής με την ποιότητα της ζωής του ατόμου, επομένως ο σχεδιασμός έχει αντίκτυπο στην ζωή του κατοίκου της πόλης και μπορεί να την επηρεάσει ώστε να αποφέρει την βελτίωση της ποιότητας της. Οι διαφορετικές μορφές του χώρου, όπως αυτές ορίζονται στο δημόσιο, ιδιωτικό και ενδιάμεσο πεδίο, επηρεάζουν ανάλογα και την καθημερινότητα των ατόμων που κυκλοφορούν στην πόλη του σήμερα.

Στην παρούσα ερευνητική εργασία θα εντοπίσουμε την έννοια του δημόσιου, ιδιωτικού και ενδιάμεσου χώρου καθώς και τον χαρακτήρα

του σήμερα. Διερευνώντας αυτές τις έννοιες θα πραγματοποιηθεί μία πορεία συνειδητοποίησης της υπάρχουσας κατάστασης των πόλεων, ενώ θα γεννηθούν τα παρακάτω ερωτήματα:

Ποια είναι η σχέση μεταξύ χρήστη και χώρου και κατά πόσο αυτή η σχέση βασίζεται στην αλληλεξάρτηση των δύο εννοιών;

Πώς μπορεί το άτομο να ενεργοποιηθεί και να οικειοποιηθεί τον αστικό χώρο, εν μέσω της μεταβατικής περιόδου που αντιμετωπίζει η αστική εξέλιξη, από το φυσικό στο άυλο;

Πως θα διατηρηθούν οι ισορροπίες στις κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων της πόλης αλλά και στην σχέση του χρήστη με τους δημόσιους χώρους, όσο βαδίζουμε προς την νέα πραγματικότητα της τηλεματικής συστημικότητας;

Μεθοδολογία

Αφορμή για την παρούσα ερευνητική εργασία στάθηκε η απορία του ποια είναι ουσιαστικά η σχέση μεταξύ του ατόμου και του χώρου που το περιβάλλει, και κατά πόσο είναι η συμπεριφορά του ατόμου που επεμβαίνει και προσδίδει ταυτότητα στον χώρο, ή είναι ο χώρος που επηρεάζει την συμπεριφορά και τα συναισθήματα που προκύπτουν στον χρήση. Έτσι προέκυψε μία διερεύνηση στα πλαίσια της σχέσης μεταξύ χρήστη και χώρου.

Το θέμα της εργασίας αναπτύσσεται σε τέσσερις θεωρητικές ενότητες μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Στην πρώτη ενότητα μελετάται η σχέση μεταξύ χρήστη και χώρου όπως την περιέγραψε ο Γερμανός Φιλόσοφος Martin Heidegger, στο βιβλίο του 'Κτίζουν, Κατοικούν, Σκέπτεσθαι', ενώ γίνεται ανάλυση των εννοιών του χώρου, όπως αυτός διαχωρίζεται σε δημόσιο, ιδιωτικό και ενδιάμεσο.

Στην συνέχεια αναλύεται η αρχιτεκτονική ιδεολογία του μοντέρνου σχεδιασμού σε σχέση με την σχεδιαστική προσέγγιση των αρχιτεκτόνων σήμερα μέσω παραδειγμάτων, ώστε να εντοπιστεί η διαφοροποίηση στην προσέγγιση του χρήστη από το αστικό περιβάλλον του σε μια χρονική περίοδο περίπου ενός αιώνα. Έπειτα εξετάζονται οι συμπεριφορές των χρηστών που μπορεί να προκύψουν αντίστοιχα στον δημόσιο, ιδιωτικό και ενδιάμεσο χώρο, στις οποίες διαφαίνεται η ανάγκη του ανθρώπου για επέκταση

και οικειοποίηση, ενώ ταυτόχρονα ορίζονται οι χαρακτηριστές των χώρων. Αυτή η διερεύνηση αποδεικνύει ότι μεταξύ άλλων, το κυρίαρχο συναίσθημα που προκύπτει στο άτομο μέσα στους χώρους είναι αυτό της ασφάλειας, το οποίο το προτρέπει να δρα κοινωνικά και να ενεργοποιεί τον χώρο στον οποίο βρίσκεται.

Τέλος, επισημαίνεται το φαινόμενο της σύγχρονης απρόσωπης πόλης, καθώς και ο λόγος για τον οποίο αυτή εξελίσσεται κατά αυτόν τον τρόπο. Αναφέρεται το πώς η τεχνολογία στον τομέα της τηλεπικοινωνίας ελαττώνει την φυσική παρουσία του χρήστη στον δημόσιο και κοινόχρηστο χώρο, στρέφοντας το προς την ασφάλεια της ιδιωτικής σφαίρας, για να τονιστεί τελικά η ψύχρανση της αλληλεπίδρασης των χρηστών και η έντονη παρουσία του κοινωνικού ελέγχου στην σύγχρονη πόλη.

1.0 Εξετάζοντας τις έννοιες του χώρου

1.1 Περί της σχέσης μεταξύ χρήστη και χώρου

Ο Γερμανός φιλόσοφος Martin Heidegger στο κείμενο του *Κτίζειν, Κατοικείν, Σκέπτεσθαι*¹ (*Bauen, Wohnen, Denken* στο πρωτότυπο), εξετάζει την βαθύτερη σχέση του ανθρώπου με τον χώρο, και πιο συγκεκριμένα τη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στο "κτίζειν" και στο "κατοικείν", ανάμεσα στον τόπο και στον χώρο.

Για να ορίσει την έννοια του "κατοικείν", ο Heidegger χρησιμοποιεί την γλώσσα ως γνωστικό εργαλείο, καταφεύγοντας δυο φορές στην ετυμολογική ανάλυση. Την πρώτη φορά, μέσα από την ετυμολογική αναζήτηση της αρχικής ρίζας των λέξεων «κτίζω» και «κατοικώ», ο Heidegger, βάζοντας τα θεμέλια της στοχασμού του, τονίζει ότι η ετυμολογία των λέξεων *Bauen* (κτίζω) και *Buen* (κατοικώ) προέρχεται από διαφορετικές «εκδοχές» της λέξης *Bin* που σημαίνει «είμαι».

Μέσα λοιπόν από την εννοιολογική αναζήτηση των λέξεων ο Heidegger συνδέει την ύπαρξη, το είμαι με το κτίζειν και το κατοικείν τονίζοντας ότι αυτές οι δυο δραστηριότητες συνδέονται μεταξύ τους με τη σχέση σκοπού και μέσου.²

«Το κτίζειν είναι κατ'ουσίαν κατοικείν» και «το κατοικείν είναι ο τρόπος με τον οποίο οι θνητοί είναι πάνω στην γη»³. Ο άνθρωπος δεν κατοικεί επειδή έχει κτίσει, αλλά ακριβώς επειδή έχει την ιδιότητα του κατοικείν, δηλαδή του να είναι πάνω στη γη, μπορεί να κτίσει. Σύμφωνα με αυτόν, η λέξη κτίζειν (κτίζω) μας οδηγεί σε τρία πράγματα:

1. Το χτίσιμο είναι στην πραγματικότητα κατοίκηση
2. Η κατοίκηση είναι ο τρόπος με τον οποίο οι θνητοί είναι πάνω στη γη
3. Το χτίσιμο ως κατοίκηση ξεδιπλώνεται στο χτίσιμο που φροντίζει-συγκεκριμένα φροντίζει την ανάπτυξη-και στο χτίσιμο που κατασκευάζει κτίσματα.⁴

^{1,3,4}Martin Heidegger, *Κτίζειν, Κατοικείν, Σκέπτεσθαι*, Εκδόσεις Πλέθρον, 2009

²<https://pasitheo.library.upatras.gr/academia/article/view/2004/1951>

Ως προς τον προβληματισμό του ποια είναι η σχέση μεταξύ ανθρώπου και χώρου, ο Heidegger αναφέρει πως θέτοντας το ερώτημα με αυτή τη μορφή είναι σαν να θεωρούμε πως άνθρωπος και χώρος είναι δύο διαφορετικά πράγματα, που βρίσκονται το ένα απέναντι στο άλλο. «Δεν υπάρχουν άνθρωποι και έξω από αυτούς χώρος. Διότι όταν λέω "ένας άνθρωπος" σκέφτομαι με αυτή τη λέξη αυτόν που είναι με ανθρώπινο τρόπο, δηλαδή κατοικεί, και τότε ονομάζω με το όνομα "ένας άνθρωπος" ήδη τη διαμονή στην Τετράδα⁶, με τα πράγματα.»⁵

Οι χώροι παραχωρούνται στο άνθρωπο μέσω του "κατοικείν", ανοίγονται και αφήνονται στην κατοίκησή του. Επομένως, σύμφωνα με τον φιλόσοφο η σχέση μεταξύ του χρήστη και του χώρου βρίσκεται στο "κατοικείν" του, στην ιδιότητά του δηλαδή να είναι πάνω στη γη σε απόλυτη σχέση με τον χώρο που τον περιβάλλει, ώστε να μπορεί να τον διασχίσει και να σταθεί σε αυτόν. «Όταν πηγαίνω προς την έξοδο της αίθουσας, είμαι ήδη εκεί και δεν θα μπορούσα καν να πάω εκεί, αν δεν ήμουν έτσι, ώστε να είμαι εκεί. Δεν είμαι ποτέ μόνο εδώ ως περιχαρακωμένο σώμα, αλλά είμαι εκεί, δηλαδή ήδη στέκοντας

απ' άκρη σ' άκρη στον χώρο, και μόνο έτσι μπορώ να τον διασχίσω.»⁷

Στην συνέχεια θα μελετήσουμε τη σχέση του ατόμου- του χρήστη- με τον χώρο, όμως πρώτα χρειάζεται να προσδιορίσουμε την έννοια του χώρου, όπως αυτός διαχωρίζεται σε δημόσιο, ιδιωτικό, και ενδιάμεσο.

^{5,7} Martin Heidegger, *Κτίζειν, Κατοικείν, Σκέπτεσθαι*, Εκδόσεις Πλέθρον, 2009

⁶ <https://pasitheo.library.upatras.gr/academia/article/view/2004/1951>

⁶ Με τον όρο της Τετράδας ο φιλόσοφος αναφέρεται στην γη και στον ουρανό, στα θεία, και στους θνητούς και αποτελούν το ενιαίο των τεσσάρων, που το ονοματίζει Τετράγωνο, Τετράδα.

1.2 Ο Δημόσιος Χώρος

“Ο δημόσιος χώρος είναι ο χώρος μέσα στον οποίον ζούμε, ο οποίος μας παρασύρει έξω από τον εαυτό μας, είναι ο χώρος που μας κατατρώει και μας σημαδεύει είναι ο ίδιος ένας ετερογενής χώρος. Ζούμε στις αντιθέσεις, αντιφάσεις που παράγει η σύγχρονη πόλη και που βρίσκονται σε συνεχή διαλεκτική σχέση με αυτή, ζούμε σε ένα σύνολο από σχέσεις που προσδιορίζουν θέσεις στον χώρο”¹⁸

Το να ορίσουμε τον δημόσιο χώρο με μια έννοια απόλυτη και ικανή να τον περιγράψει σε κάθε φάσμα αντιληπτικής προσέγγισης καθίσταται αδύνατο. Πρόκειται άλλωστε για μία έννοια τόσο πολύπλευρη όσο και οι δυνατότητες χρήσης της, την οποία έχουν αποπειραθεί να προσδιορίσουν διάφοροι επιστημονικοί κλάδοι, είτε νομικά, είτε κοινωνιολογικά, είτε πολεοδομικά.

Στην παρούσα ερευνητική εργασία, η έννοια του δημόσιου χώρου θα προσδιοριστεί κυρίως με την κοινωνιολογική προσέγγιση, η οποία θέλει το δημόσιο να είναι συνυφασμένο με το ελεύθερο. Ο ελεύθερος χώρος λοιπόν, ο οποίος είναι ανοιχτός και προσβάσιμος σε απροσδιόριστο αριθμό ατόμων και προορίζεται για την κοινή χρήση.

Σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα Jan Gehl⁹, στον δημόσιο χώρο πραγματοποιούνται τρεις τύποι δραστηριοτήτων, όπου επηρεάζονται σε διαφορετικό βαθμό από το υλικό περιβάλλον: οι αναγκαίες δραστηριότητες-που αποτελούν κυρίως τις καθημερινές ασχολίες στις οποίες τα άτομα είναι απαραίτητο να συμμετέχουν και είναι ανεξάρτητες από το εξωτερικό περιβάλλον- , οι προαιρετικές δραστηριότητες - στις οποίες τα άτομα συμμετέχουν αν το επιθυμούν, έχουν τον χαρακτήρα της αναψυχής και εξαρτώνται από τις εξωτερικές συνθήκες για να πραγματοποιηθούν- και οι κοινωνικές δραστηριότητες- οι οποίες είναι άμεσα συνυφασμένες με την παρουσία άλλων ατόμων στους δημόσιους χώρους-.

Ο δημόσιος χώρος αποτελεί τόπο συνάντησης και συνύπαρξης τεράστιου αριθμού ατόμων, άγνωστων μεταξύ τους. Τα άτομα που προσελκύνονται στους δημόσιους χώρους έρχονται σε καθημερινή επαφή το ένα με το άλλο, είτε αυτή είναι πιο επιφανειακή και ουδέτερη -η παρατήρηση των άλλων ανθρώπων που βρίσκονται στον ίδιο χώρο- , είτε αυτή μετουσιώνεται σε ουσιαστική επαφή -οι χαιρετισμοί, οι συζητήσεις που προκύπτουν από κοινά ενδιαφέροντα-.

⁸Μ. Foucault. *Περί αλλοτινών χώρων-Ετεροτοπίες (1967)*, Ομιλίες και Γραπτά

⁹Jan Gehl, *Η ζωή ανάμεσα στα κτήρια, χρησιμοποιώντας τον δημόσιο χώρο*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2013
Ο Jan Gehl, γεννημένος το 1936, είναι αρχιτέκτονας, καθηγητής Αστικού Σχεδιασμού στην Αρχιτεκτονική Σχολή της Βασιλικής Ακαδημίας Καλών Τεχνών στην Κοπεγχάγη.

1. Η συνάθροιση στην πλατεία

Τότε λοιπόν, στον δημόσιο χώρο πραγματοποιείται η κοινωνική σχέση, η αλληλεπίδραση και διάδραση μεταξύ των χρηστών που βρίσκονται στον ίδιο χώρο για να ικανοποιήσουν παρόμοιες ανάγκες ή επιθυμίες.

1.3 Ιδιωτικός Χώρος

Αν ο δημόσιος χώρος αποτελεί τον χώρο των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, των πολιτιστικών και πολιτικών δραστηριοτήτων, και είναι, σύμφωνα με τον Siebel¹⁰, «ο χώρος της τελετουργικής ανωνυμίας», τότε ο ιδιωτικός χώρος αποτελεί τον χώρο της «οικειότητας, της σωματικότητας και του συναισθηματισμού»¹¹. Ο ιδιωτικός χώρος και πιο συγκεκριμένα, η κατοικία, λειτουργεί με τις ακόλουθες μορφές: ως καταφύγιο, ως τόπος βιολογικών αναγκών και προσωπικής εξέλιξης, και ως τόπος οικειοποίησης.

Λειτουργεί ως καταφύγιο για να διαφυλάσσει το άτομο από τα εξωτερικά ερεθίσματα που έχουν την ικανότητα να το βλάψουν, ενώ το προστατεύει από εισβολείς. Είναι το ασφαλές μέρος όπου εναποθέτει τα βιώματα του, τις αναμνήσεις του και κάθε στοιχείο που μπορεί να του προσφέρει ασφάλεια, δημιουργώντας έτσι, την αίσθηση του οικείου. Ο οικείος χώρος όπου πραγματοποιούνται οι βιολογικές, ψυχολογικές και κοινωνικές ανάγκες του χρήστη.

Η κατοικία αποτελεί ένα "κενό δοχείο" το οποίο δίνει την άνεση στον χρήστη του να το επενδύσει με την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα του, δημιουργώντας μία

ποιότητα χώρου αντάξια του ατόμου που τον χρησιμοποιεί. Το άτομο στην συνέχεια οικειοποιείται τον δικό του προσωπικό χώρο, ο οποίος του προσφέρει το άσυλο που επιθυμεί.

Επομένως ως ιδιωτικός ορίζεται ο χώρος που προσφέρει (1) την ασφάλεια του κλειστού, απροσπέλαστος από ανεπιθύμητους εισβολείς, καθώς σε αυτόν έχει πρόσβαση μόνο ο χρήστης του, (2) την δυνατότητα στο άτομο να εκπληρώσει τις βιολογικές ανάγκες του, (3) την δυνατότητα ο χρήστης να του αποδώσει ταυτότητα, αντανακλώντας σε αυτόν την προσωπικότητα του και να αποτελέσει για τον κάτοικο πλέον, πεδίο οικειότητας.

2. Περνώντας χρόνο στο ιδιωτικό

^{10,11}Walter Siebel, *Η επέκταση του ιδιωτικού χώρου και η ιδιωτικοποίηση των λειτουργιών του δημόσιου χώρου*, Αύριο οι Πόλεις, Εκδόσεις Πλέθρον, 2003

3. Περνώντας χρόνο στο ιδιωτικό

1.4 Ενδιάμεσος Χώρος

Τι συμβαίνει ωστόσο στα σημεία όπου συναντάται ο ιδιωτικός και ο δημόσιος χώρος; Πώς ονομάζονται αυτές οι ενδιάμεσες ζώνες που προκύπτουν από το κλειστό στο ανοιχτό, τι χαρακτήρα έχουν;

«Το να είσαι ανάμεσα ή ενδιάμεσα σε κάτι σημαίνει ότι διαθέτεις την πολυτέλεια να έχεις την δυνατότητα μιας προοπτικής και να κοιτάξεις τόσο προς το εσωτερικό όσο και προς το εξωτερικό, το ανοικτό ή το κλειστό, το Δημόσιο ή το Ιδιωτικό, που είναι πολύ δύσκολο, έως ακατόρθωτο όταν είσαι μέσα σε καθένα από αυτά.»¹²

Ο Μεταβατικός χώρος είναι ένας μη-χώρος ή έτερος-τόπος, όπου ορίζεται κυρίως αναφορικά με τα χαρακτηριστικά των χώρων που το περιβάλλουν για να αναγνωρίσουμε τα δικά του χαρακτηριστικά. Η αντίληψη της σκέψης του χρήστη του του ορίζει συγκεκριμένο χαρακτήρα, και επομένως, ο Μεταβατικός χώρος δεν είναι ποτέ ένας, αλλά πολλοί χώροι που συνυπάρχουν στο ίδιο γεωγραφικό σημείο. Μία ελεύθερη ζώνη έτοιμη να διαμορφώσει τα χαρακτηριστικά της σύμφωνα με τις ανάγκες του χρήστη της.

Το άτομο βρίσκεται στο όριο, το μεταίχμιο μεταξύ ανοιχτού και κλειστού, εσωτερικού και εξωτερικού. Και αυτό το όριο δεν προσδιορίζεται ως κάτι απόλυτο παρά ως μια διακύμανση ζωνών, που εμπεριέχουν τόσο τον ιδιωτικό, όσο και τον δημόσιο χαρακτήρα, χωρίς παρόλα αυτά να είναι τίποτα από τα δύο. Πρόκειται για μια ουδέτερη ζώνη μετάβασης, της οποίας ο χαρακτήρας εξαρτάται εξ' ολοκλήρου από το άτομο που βρίσκεται μέσα σε αυτήν εκείνη την στιγμή, και από την χρήση που ορίζει αυτό ότι θα εξυπηρετήσει.

¹²Ο Ενδιάμεσος Χώρος- Η μετάβαση από τον δημόσιο στον ιδιωτικό χώρο, Ουρανία Στεφανοπούλου-Πλατανιώτη, Διατριβή, 2011

¹³Herman Hertzberger, Μαθήματα για σπουδαστές αρχιτεκτονικής, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα, 2002

4. Η είσοδος στο ιδιωτικό

Έτσι, η πυλωτή μπορεί για τον ένοικο της πολυκατοικίας να αποτελεί το τελικό στάδιο εξόδου από την ιδιωτική σφαίρα, ενώ για τα παιδιά της γειτονιάς έναν τόπο ψυχαγωγίας και παιχνιδιού.

Ο Herman Hertzberger γράφει για το κατώφλι: «...αποτελεί το κλειδί στη μετάβαση και σύνδεση μεταξύ περιοχών με διαφοροποιημένες διεκδικήσεις και, ως τόπος από μόνο του, συνιστά κατά βάση τη χωρική συνθήκη για συνάντηση και διάλογο μεταξύ περιοχών διαφορετικού τύπου.

Η αξία αυτής της έννοιας είναι πιο σαφής στο «κατ' εξοχήν» κατώφλι, την είσοδο ενός σπιτιού. Εδώ μας απασχολεί η συνάντηση

και η συμφιλίωση μεταξύ του δρόμου αφενός και μιας ιδιωτικής επικράτειας αφετέρου.»¹³

Ο Hertzberger δίνει το παράδειγμα του παιδιού που κάθεται στο κατώφλι του σπιτιού, αρκετά μακριά από την προστασία της μητέρας του ώστε να αισθάνεται ανεξάρτητο, αλλά και αρκετά κοντά ώστε να αισθάνεται ασφαλές απέναντι στο μεγάλο άγνωστο του δρόμου.

«Αυτός ο δυισμός υπάρχει χάρη στη χωρική ποιότητα του κατωφλιού ως πραγματικού πλατύσκαλου, ως τόπο συνάντησης και αλληλεπικοινωνίας δύο κόσμων, παρά ως διαχωριστικής γραμμής.»¹⁴

¹³Herman Hertzberger, *Μαθήματα για σπουδαστές αρχιτεκτονικής*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα, 2002

¹⁴Οπ.Πρ.

Η ποιότητα του χώρου

5. Η μετάβαση στο κοινόχρηστο

Η ποιότητα του χώρου είναι απαραίτητη ώστε να προκύψει η ελεύθερη οικειοποίηση του εκάστοτε χώρου από τον χρήστη. Μιλώντας περισσότερο για τον δημόσιο και ενδιάμεσο χώρο, χρειάζεται ο σχεδιασμός τους να επιτρέπει στον χρήστη να καταλάβει και να αισθανθεί τον χώρο ως φιλόξενο τοπίο, με χαρακτήρα αντάξιο της ιδιωτικής κατοικίας-η οποία, λόγω της έκτασης και του εξορισμού χαρακτήρα της για προσωπική χρήση, δημιουργεί σχεδόν ακαριαία την ανάγκη για οικειοποίηση από τον χρήστη-κάτοικό της-.

Παρόλα αυτά, η σχέση μεταξύ χρήστη και χώρου δεν είχε πάντα αυτή την δυναμική της ελεύθερης οικειοποίησης και συμμετοχής του ίδιου του ατόμου στον σχεδιασμό.

2.0 Μοντερνισμός VS Προσαρμόσιμη Αρχιτεκτονική

από το απόλυτο στο μεταβλητό

μέσο προς την καλύτερη ποιότητα ζωής του ατόμου, αφού μπορεί να εκπληρώσει τις πιο πρακτικές ανάγκες του.

Με τον ίδιο τρόπο που η μηχανή κατασκευάστηκε για να λειτουργεί τέλεια, η κατοικία σχεδιάζεται για να αποτελεί τον ιδανικό τόπο διαβίωσης. Προσφέρει άπλετο ήλιο, ζεστό νερό, επιθυμητή θερμοκρασία, συντήρηση τροφίμων, υγιεινή, και μια σχεδιαστική ποιότητα όπου ο χρήστης δεν θα μπορέσει να αμφισβητήσει, ούτε να διαμορφώσει, και ούτε επομένως να κατοικήσει με άνεση μέσα σε αυτήν.

Η ελεύθερη κάτοψη ως ένα από τα πέντε βασικά στοιχεία του μοντερνισμού¹⁵, λειτούργησε ως εργαλείο ευελιξίας για τον αρχιτέκτονα. Το γεγονός όμως ότι το εργαλείο αυτό αφορούσε κατ' εξοχήν την σχεδιαστική ελευθερία του αρχιτέκτονα και όχι την ελεύθερη προσαρμογή του χρήστη μέσα στον χώρο είναι που κατέστησε εν τέλει το αρχιτεκτονικό προϊόν του μοντερνισμού, στατικό και άκαμπτο.

Το προσεκτικά σχεδιασμένο σπίτι-μηχανή ενώ προσδοκούσε να ικανοποιήσει στο έπακρο την πρακτική φύση του ατόμου, απέρριψε την κοινωνική φύση ενός κατ' εξοχήν κοινωνικού πλάσματος, με αποτέλεσμα η πιο λειτουργική κατοικία να φαντάζει στα μάτια του ως ανοίκειος και ανέστιος χώρος.

2.1 Ο Μοντερνισμός

Το Μοντέρνο Κίνημα-στρατηγικά επιλεγμένο για το αντισυμβατικό σχεδιαστικό του όραμα-, επιδιώκοντας να πατάξει όλες τις προηγούμενες μορφές σχεδιασμού, εισήγαγε νέες αρχές και σχεδιαστικές αξίες ώστε να μπορέσει να προσφέρει στον χρήστη του το ιδεατό και υγιές περιβάλλον που χρειαζόταν για έναν ποιοτικό τρόπο ζωής. Θέτοντας γερά θεμέλια στις καθαρές γραμμές, στον απλό και λιτό σχεδιασμό που στοχεύει στην λειτουργικότητα της κατοικίας, προσέγγισε τον πολεοδομικό σχεδιασμό με βάση τον ορθολογισμό.

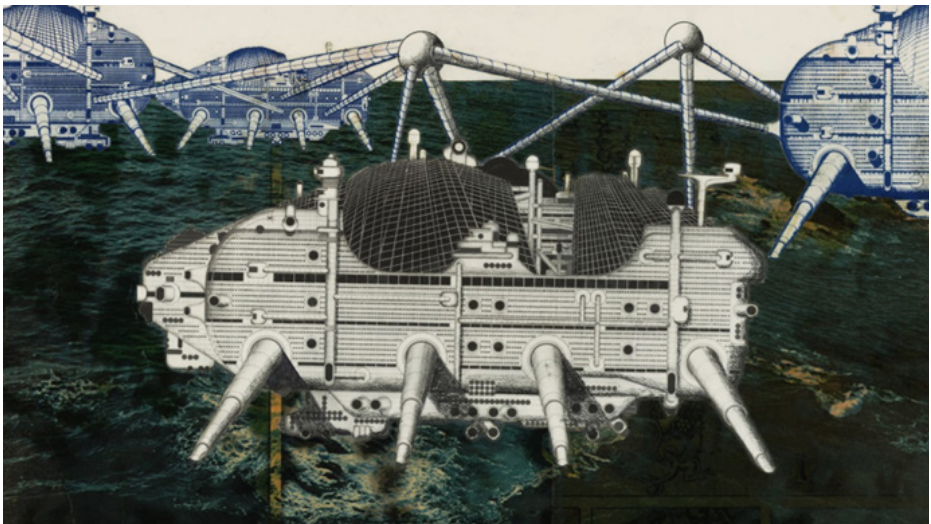
Οι πρακτικές ανάγκες που έπρεπε να καλυφθούν, ο ύπνος, η τροφή, η πρόσβαση στο φως, το νερό, η υγιεινή, ώθησαν τον Le Corbusier να μιλήσει για το «Σπίτι – Μηχανή», και τις δυνατότητες που αυτό μπορεί να προσφέρει στο άτομο. Η μηχανή κατοίκησης αποτελεί το

¹⁵Le Corbusier, *Για μια αρχιτεκτονική*, Εκδόσεις Εκκρεμές, 2005

Εκτός όμως από την μηχανή-κατοίκηση, βασικό χαρακτηριστικό της μοντέρνας αρχιτεκτονικής αποτελεί και η αποδέσμευση του ατόμου από το έδαφος, η απομάκρυνση του από τη γη. Η φουτουριστική πόλη προσπαθούσε να αποδεσμευτεί από τη γη τόσο όσο και η πόλη του Le Corbusier.

Το 1960, ο Ron Herron των Archigram, με το Walking City, προτείνει την ριζική απελευθέρωση του φυσικού εδάφους

από τα κτίρια, την «απόλυτη πυλωτή: τη δημιουργία κινητών πόλεων, που θα μπορούσαν να μεταγκαθίστανται από περιοχή σε περιοχή»¹⁶. Δημιουργώντας κινούμενες πόλεις, ο Herron πρότεινε ότι αυτή ήταν η αλλαγή που χρειαζόταν, αυτοί οι κινητοί γίγαντες θα μπορούσαν να φέρουν πόρους και αστική ανάπτυξη όπου ήταν απαραίτητο.

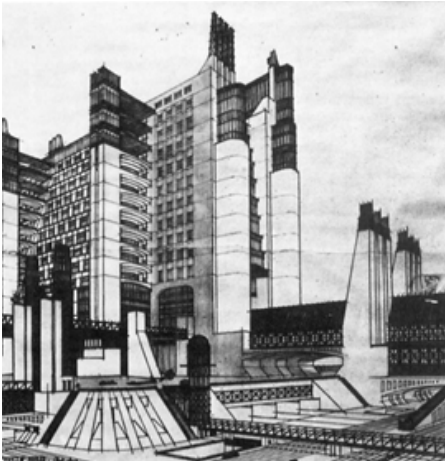

6. A Walking City, illustration

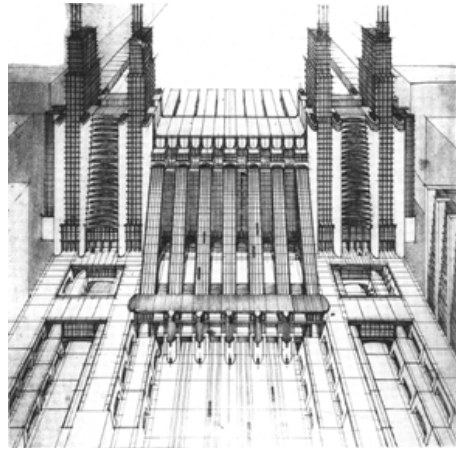
¹⁶Παύλος Λέφας, *Αρχιτεκτονική και Κατοίκηση, Από τον Heidegger στον Koolhaas*, Εκδόσεις Πλέθρον, 2008

Το 1914, ο Antonio Sant' Elia οραματίζεται μια πόλη (La Citta Nuova) που δίνει προτεραιότητα στη λειτουργία, ως πρότυπο για το ιδανικό ανθρώπινο περιβάλλον. Ολόκληρη η πόλη αποκτά ύψος ώστε να προωθηθεί η απεριόριστη κυκλοφορία μεταξύ αντικειμένων-

ανθρώπων, αυτοκινήτων κλπ., και κάθε κτιριακή δομή συνδέεται με τις γειτονικές της με ένα δίκτυο πολλαπλών επιπέδων κυκλοφορίας.

7. Antonio Sant' Elia , La Citta Nuova

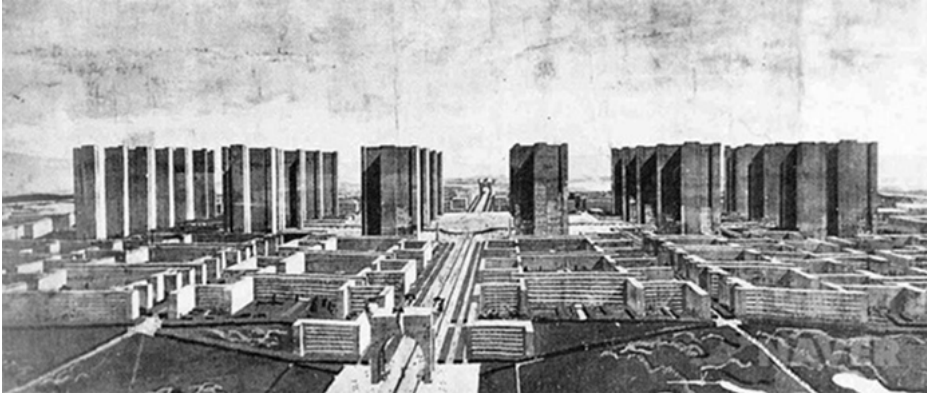
8. Antonio Sant' Elia , La Citta Nuova

Η Ville Radieuse, η ακτινοβόλος πόλη του Le Corbusier, με τα αποτελεσματικά μέσα μεταφοράς, τον άφθονο χώρο πρασίνου και ηλιακού φως, απασκοπούσε στο να προσφέρει στους κατοίκους έναν καλύτερο τρόπο ζωής. Η Ακτινοβόλος Πόλη επρόκειτο να αναδυθεί από μια tabula rasa, διότι επρόκειτο να χτιστεί πάνω σε εδάφη κατεδαφισμένων δημοτικών ευρωπαϊκών πόλεων. Με τις «Unités», τις προκατασκευασμένες πολυκατοικίες ύψους πενήντα μέτρων να λειτουργούν ως κάθετο χωριό, σε

μια διάταξη καρτεσιανού πλέγματος, δημιουργείται διαθέσιμος χώρος φυσικού περιβάλλοντος, ο οποίος θα παρείχε μέγιστο φυσικό φως και εγκαταστάσεις αναψυχής για τους κατοίκους.

9. Ville Radieuse, Le Corbusier

10. Ville Radieuse, Le Corbusier

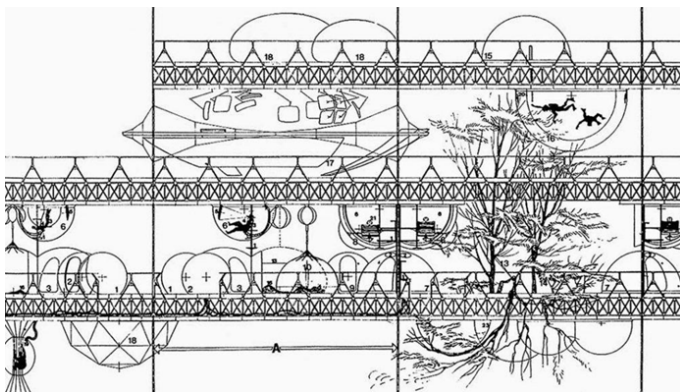
Στην Ηλεκτρονική Πολεοδομία (1952-1962) , ο Τάκης Ζενέτος, με την εξύψωση της "πόλης-μηχανής", οραματίστηκε την απόσχιση του ατόμου από την γη, όχι για να τους διαχωρίσει, αλλά για να τους επιτρέψει να αναπτυχθούν παράλληλα και ανεξέλεγκτα.

Η πρόθεση του Μοντερνισμού να αποδεσμεύσει την κατοικία από τη γη, στην πραγματικότητα αποσκοπούσε στην αναβίωση του πρασίνου και του φυσικού περιβάλλοντος μέσα στον αστικό ιστό, ένα στοιχείο που νωρίτερα η Βιομηχανική Πόλη είχε σχεδόν εξαλείψει. Για να πραγματοποιηθεί ωστόσο αυτή η προσδοκία, ο πολεοδομικός ιστός έπρεπε να πάρει ύψος από το έδαφος, ώστε αυτό να μπορέσει να αναπτυχθεί ελεύθερα.

Η μοντέρνα αρχιτεκτονική στην προσπάθειά της να δημιουργήσει καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, εξυψώνει και «ανοικοδομεί» την έννοια της κατοικίας, ανανεώνει την ιδέα της πράσινης ισορροπημένης πόλης, αλλά δεν υπολογίζει ότι ο χρήστης ,σε ένα επιτυχημένο πολεοδομικό σχέδιο, οφείλει να μετατραπεί σε κάτοικος, το απρόσωπο να γίνει προσωπικό και οικείο. Η απρόσωπη μορφή, η γενική πόλη, η απουσία ταυτότητας που παρουσιάζει η Μοντέρνα αρχιτεκτονική, δεν συνάδει με το άτομο -αναφερόμενοι σε αυτό ως κοινωνικό ον που κατ' εξοχήν συνάπτει συναισθηματικούς δεσμούς με τον χώρο που το περιβάλλει, φυσικό ή δομημένο-.

11. Μοντέλο Ηλεκτρονικής Πολεοδομίας, Τάκης Ζενέτος 1971

12. Σχέδιο Ηλεκτρονικής Πολεοδομίας

2.2 Η αρχιτεκτονική σήμερα

Ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός σήμερα, θέτοντας ως στόχο να εντοπίσει τις προβληματικές στις σχεδιαστικές αρχές του μοντερνισμού, αναπτύσσει μια ιδεολογία που στηρίζεται στην προσαρμοστικότητα, όπως αυτή εννοείται στον σχεδιασμένο χώρο, η δυνατότητα δηλαδή αυτός να μεταβάλλεται σε σχέση με το περιβάλλον του, τους χρήστες και τις δραστηριότητες αυτών.

Με ποιον τρόπο όμως μπορεί να εφαρμοστεί αυτή η ευελιξία σχεδιασμού, χωρίς το προϊόν ,στην προσπάθειά του να μην ενστερνιστεί την στιβαρή ταυτότητα του δημιουργού του, να τείνει στην ουδετερότητα και κατ' επέκταση στην απουσία χαρακτήρα;

Αρχικά, δημιουργώντας χώρο με σκοπό αυτός να τεθεί στην διάθεση του χρήστη. Με την προϋπόθεση ο σχεδιασμός να εναποθέτει τον χρήστη

στο προσκήνιο, αντί του χώρου αυτόν κάθε αυτόν. Η διαθεσιμότητα του αρχιτεκτονικού προϊόντος είναι που επιτρέπει την δυνατότητα επιλογής, που καθιστά τον χώρο προσαρμόσιμο στις ανάγκες του ενοίκου. Και αυτή επιδιώκει να εφαρμοστεί με την πολλαπλότητα των χώρων, δίνοντας την ευκαιρία σε αυτόν που τους χρησιμοποιεί, να τους διαμορφώσει σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες του.

Ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η χρήση των φεγγιτών με τις φαριδιές κάσες, και των κύβων σε κεντρικά σημεία του Μοντεσσοριανού σχολείου στο Delft, ανταποκρίνονται σε αυτήν την λογική. Φαινομενικά ανεκμετάλλευτοι χώροι που χρησιμοποιούνται από τους μαθητές για να προσθέσουν σε αυτούς φυτά, βιβλία και άλλα αντικείμενα ώστε να γίνουν έναν βαθμό περισσότερο οικείοι σε αυτούς.

13,14. Οι κάσες και οι φεγγίτες του Μοντεσσοριανού σχολείου δημιουργούν ράφια για να χρησιμοποιηθούν από τους μαθητές

Η επιτυχημένη σχεδίαση του χώρου που έχει την δυνατότητα να προσαρμόζεται, έγκειται στο ότι σχεδιάζεται ως ένα βαθμό· μένει ημιτελής, για να ολοκληρωθεί τελικά από το άτομο που θα το χρησιμοποιήσει. Η δυναμική αυτής της ιδεολογίας βρίσκεται στο στοιχείο της προσωρινής ολοκλήρωσης του χώρου από το εκάστοτε άτομο, τη διάλυσή του όταν αυτό αποχωρήσει, και την επαναδιαμόρφωση αυτού από τον επόμενο χρήστη. Οι προσωρινές χρήσεις είναι που ανταποκρίνονται στον χαρακτήρα του ατόμου, όπως αυτό μεταβάλλεται συνεχώς και έχει την ίδια απαίτηση και από το κτιστό (και όχι μόνο) περιβάλλον του.

Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η ενεργοποίηση του διαθέσιμου χώρου. Η κατοικία, η πλατεία, το πάρκο, η βιβλιοθήκη, παραμένει ανενεργός χώρος μέχρις ότου ο χρήστης που θα έρθει να μετατραπεί σε κάτοικος, και να

τον ενεργοποιήσει εναποθέτοντας το προσωπικό στοιχείο του σε αυτόν.

Αντίστοιχα στην πλατεία Vredenburg της Ουτρέχτης, όπου πραγματοποιείται η λαϊκή αγορά, το στοιχείο που έδωσε στον χώρο τον χαρακτήρα της πολλαπλότητας στην χρήση, είναι τα υπερυψωμένα κιβώτια χώματος που δημιουργήθηκαν για την δενδροφύτευση της πλατείας. Τόσο τις μέρες που λειτουργούσε η αγορά όσο και τις υπόλοιπες, οι υπερυψωμένες επιφάνειες που δημιουργούσαν οι υπερμεγέθεις "γλάστρες" των δέντρων, μπορούσαν να λειτουργήσουν με ποικίλους τρόπους, είτε ως συμπληρωματικοί πάγκοι εμπόρων της λαϊκής, είτε ως καθίσματα περαστικών, είτε ακόμη, ως τόπος παιχνιδιού των μικρότερων σε ηλικία που περνούσαν τον ελεύθερο χρόνο τους στην πλατεία.

15,16. Τα κιβώτια χρησιμοποιούνται ως κάθισμα είτε ως επέκταση των πάγκων μικροπωλητών της υπαίθριας αγοράς

Σήμερα, η πρόθεση του αρχιτέκτονα για την προτροπή συμμετοχής του χρήστη στον σχεδιασμό εξελίσσεται.

Το 2001, ο Alejandro Aravena καλείται να αναβιώσει το Quinta Monroy, τον τελευταίο άτυπο οικισμό στο κέντρο του Ικίιμπε, μιας πόλης στην έρημο της Χιλής. Οι κακές συνθήκες διαβίωσης ενόησαν την ένταξή του σε κυβερνητικό πρόγραμμα για την αντικατάσταση του οικισμού με 93 οικιστικές μονάδες για τις οικογένειες που τον κατοικούσαν. Οι αποφάσεις που πάρθηκαν για το έργο ήταν 1. η ανάγκη για παραμονή στο ίδιο έδαφος, για την αποφυγή περιθωριοποίησης των κατοίκων σε κάποια άλλη απομακρυσμένη περιοχή, και 2. η βλέψη να γίνει αποτελεσματική χρήση της γης, στην οποία να επιτραπεί η επέκταση από τους κατοίκους,

για να προωθηθούν οι διαδικασίες αυτοκατασκευής. Έτσι, σχεδιάζονται οι κατοικίες "κατά το ήμισυ", παρέχοντας στους κατοίκους το μισό από ένα καλό σπίτι εξοπλισμένο με ποιοτικές υπηρεσίες και τους προσφέρεται τεχνική υποστήριξη για να πραγματοποιήσουν τις επεκτάσεις μόνοι τους.

17. Οι κατοικίες στο Quinta Monroy πριν και μετά την παρέμβαση των κατοίκων.

Η σημερινή αρχιτεκτονική, η λεγόμενη "προσαρμοσμένη", επιδιώκει να φέρει το άτομο πιο κοντά στο έδαφος, να επανακτήσει την σχέση του με τη γη, μια σχέση που ψυχραίνεται από τον μοντερνισμό και ύστερα, με την εξύψωση των κατασκευών, τους υπερυψωμένους δρόμους και πλατείες των μεγάλο-κατασκευών του 1960 και 1970 που ήρθαν να αντικαταστήσουν τους συμβατικούς δρόμους και πλατείες. Είναι αυτό το υπερυψωμένο δίκτυο των δημόσιων χώρων της πόλης, υποστηρίζει ο Λέφας¹⁷, όπου εξυπηρετούσε μόνο την μετάβαση από το ένα κτίριο στο άλλο, χωρίς να δίνει την δυνατότητα ο χρήστης να επιλέξει μια διαφορετική διαδρομή.

Η επαφή με τη γη είναι σημαντική για την κατοίκηση, καθώς δίνει στο άτομο την δυνατότητα να αποκτήσει την αίσθηση του "είναι" στον χώρο, όπως την περιγράφει ο Heidegger. «Ο άνθρωπος κατοικεί στον βαθμό που μετρά το 'πάνω στη γη' και το 'κάτω από τον ουρανό'»¹⁸

¹⁷Οπ.Πρ.

¹⁸ Martin Heidegger, *Κτίζειν, Κατοικείν, Σκέπτεσθαι, Εκδόσεις Πλέθρον, 2009*

3.1 Η συμπεριφορά του χρήστη στον δημόσιο, ιδιωτικό και ενδιάμεσο χώρο

Το άτομο δρα στο δημόσιο

Προσδιορίζοντας την έννοια του δημόσιου χώρου, συναντήσαμε την προσέγγιση του Gehl σχετικά με τις δραστηριότητες που πραγματοποιούν τα άτομα στον δημόσιο χώρο, όπου αυτές είναι: οι αναγκαίες, οι προαιρετικές, και οι επερχόμενες (κοινωνικές).

Ο Gehl υποστηρίζει πως σε έναν χώρο χαμηλό σε ποιότητα, μόνο οι αναγκαίες δραστηριότητες πραγματοποιούνται, ενώ όταν ο χώρος είναι υψηλός σε ποιότητα, τις αναγκαίες ακολουθούν οι προαιρετικές, και στην συνέχεια οι κοινωνικές.

Ο χρήστης βρίσκεται στον δρόμο, στην πλατεία, στην υπαίθρια αγορά, στο πάρκο, για να εκπληρώσει τις καθημερινές δραστηριότητές του, να περπατήσει στον καθαρό αέρα, να παρατηρήσει τους άλλους χρήστες που βρίσκονται εκεί για ανάλογους λόγους, και μεταξύ άλλων, να επιδιώξει την επαφή με τα άτομα που τον

περιβάλλουν, είτε αυτή θα είναι παθητική, είτε ενεργητική.

Η επεκτατική τάση του ανθρώπου να διεκδικεί περιοχές είναι αυτή που τον ωθεί να χρησιμοποιήσει τον δημόσιο χώρο σαν να ήταν ιδιωτικός, με την συμπεριφορά του και τις πράξεις του να αποκλίνουν από αυτές που "ορίζει" ο χώρος στον οποίο βρίσκεται. Έτσι, μία ηλιόλουστη μέρα στο πάρκο, το άτομο δεν θα περιοριστεί απλά στο να σταθεί κάπου ή να παρατηρήσει, αλλά θα επιδιώξει να αναπαυτεί ξαπλωμένο στο χόμα, να δειπνήσει ή ακόμα και να εργαστεί στον εξωτερικό χώρο. Φέρνοντας λειτουργίες της ιδιωτικής σφαίρας στον ανοιχτό δημόσιο χώρο, ο χρήστης του εναποθέτει τον προσωπικό του χαρακτήρα, και συνδέεται με τον τόπο αυτό. Ο χρήστης μετατρέπεται σε κάτοικο.

18,19. Τα άτομα επεμβαίνουν στον χώρο της πλατείας και του πάρκου χρησιμοποιώντας τους ως καθιστικό

20. Η συνθήκη του ύπνου στο δημόσιο

21. Η συνθήκη της εργασίας

Το άτομο δρα στο ιδιωτικό

Στον ιδιωτικό χώρο, στην κατοικία συγκεκριμένα, τα πράγματα είναι πιο απλουστευμένα για το άτομο, καθώς παρεμβάλλεται και το στοιχείο της ιδιωτικότητας. Το άτομο είναι ελεύθερο και μακριά από τα μάτια παρατηρητών να βιώσει όπως αυτό επιθυμεί τα συναισθήματά του, να συμπεριφερθεί όπως επιθυμεί χωρίς να περιορίζεται. Στην κατοικία όσο απρόβλεπτη κι αν είναι η συμπεριφορά του ατόμου, δεν θα θεωρηθεί παράδοξη, καθώς το ίδιο δημιουργεί τον δικό του προσωπικό Κανόνα στον ιδιωτικό χώρο του.

Ωστόσο ακόμα και στον ιδιωτικό χώρο το άτομο νιώθει την ανάγκη να επεκτείνει την σφαίρα επιρροής του προς τα έξω, προς την αυλή, την γειτονιά, τον ακάλυπτο,

προς τον κοινόχρηστο χώρο. Παλιότερα η ανάγκη αυτή ήταν πιο επιτακτική καθώς η ποιότητα και η έκταση της κατοικίας ήταν πολύ χαμηλή, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται χώροι εξωτερικοί με διπλή λειτουργία, όπως ο «δρόμος-καθιστικό»¹⁹. Στις εργατικές κατοικίες του Άμστερνταμ τον 19ο αιώνα λειτουργούσε το μοντέλο του «επανακτημένου δρόμου»²⁰, οι κάτοικοι τον χρησιμοποιούσαν ως κοινόχρηστο – καθιστικό, ως τόπο κοινωνικής επαφής μεταξύ των ανθρώπων. Αλλά και στις μέρες μας στοιχεία κοινόχρηστου χώρου στις κατοικίες οικειοποιούνται από τα άτομα, είτε γιατί επιδιώκουν τον ηλιασμό και τη σκίαση, είτε γιατί επιθυμούν την κοινωνική επαφή με τους γείτονες.

^{19,20}Herman Hertzberger, *Μαθήματα για σπουδαστές αρχιτεκτονικής*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα, 2002

22. Οικιστικό συγκρότημα Sprangen, Ρότερνταμ 1919

Το άτομο δρα στο ενδιαμέσο

Τι συμβαίνει στον ενδιαμέσο χώρο, στη στοά, στο κατώφλι, στην αποβάθρα, στην πυλωτή, στον τόπο που βρίσκεται στο όριο/μεταίχμιο του ιδιωτικού και του δημόσιου;

Στην στοά, που έχει την ιδιότητα του δημόσιου-κλειστού, αν παραμένει προσβάσιμη συνεχώς, ή του ιδιωτικού-ανοιχτού, αν αναφερόμαστε στο φαινόμενο της εμπορικής-στοάς, το άτομο συμπεριφέρεται αναλόγως. Στην προσβάσιμη στοά, δρα σαν να ήταν ο οποιοσδήποτε δημόσιος δρόμος, με την εξαίρεση ότι καλύπτεται, και μπορεί να υποστηρίξει την "απρόβλεπτη" συνθήκη του ύπνου. Το γεγονός ότι είναι προσπελάσιμη όλες τις ώρες και προστατευμένη από τα φυσικά φαινόμενα, δίνει στο άτομο την δυνατότητα να βρει σε αυτόν τον ενδιαμέσο χώρο ένα καταφύγιο.

23. Το κατώφλι ως τόπος συνάντησης

Αντίθετα, στην εμπορική-στοά, περιορισμένης προσβασιμότητας καθώς δεν λειτουργεί συνεχώς, το άτομο πέρα από τις καθημερινές ανάγκες, δεν διαθέτει τον χρόνο να παρουσιάσει εκεί εναλλακτικές συμπεριφορές, εκτός ίσως από την λειτουργία του χώρου εργασίας, που σχετίζεται και άμεσα με τον χαρακτήρα του χώρου (πλανόδιοι έμποροι).

Στο κατώφλι, που αποτελεί ουσιαστικά το πέρασμα ανάμεσα στους δύο κόσμους του εσωτερικού και του εξωτερικού, το άτομο αντιλαμβάνεται το όριο αυτό ως τόπο συνάντησης και αλληλεπίδρασης με τους υπόλοιπους χρήστες.

24. Η Εμπορική στοά

3.2 Ο χαρακτήρας του δημόσιου, ιδιωτικού και ενδιάμεσου χώρου

Ως εκ τούτου, ο χαρακτήρας της δημόσιας, ιδιωτικής και ενδιάμεσης σφαίρας ορίζεται ως εξής:

Το δημόσιο

Ο δημόσιος χώρος όπως αναφερθήκαμε παραπάνω, αποτελεί χώρο όπου πραγματοποιείται η κοινωνική επαφή. Λειτουργεί ως τόπος συνάντησης και αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμων που βρίσκονται σε αυτόν, για να εκπληρώσουν κάποιο σκοπό. Είναι ο χώρος για δράση, για συλλογικές δραστηριότητες, ο τόπος των κοινών, εκεί όπου συναθροίζονται τα άτομα για εκδηλώσεις, υπαίθριες αγορές, συναυλίες, διαμαρτυρίες. Διαθέτει έναν αυθόρμητο χαρακτήρα, καθώς οι επαφές που πραγματοποιούνται, άλλες παθητικές και άλλες πιο περιεκτικές είναι συνήθως εφήμερες.

Το ιδιωτικό

Ο ιδιωτικός χώρος είναι το ασφαλές μέρος, το οικείο περιβάλλον, που είναι διαθέσιμο να διαμορφωθεί από τον χρήστη με οποιονδήποτε τρόπο. Κυριαρχεί η ιδιωτικότητα, η έννοια του προσωπικού χώρου, η οικειότητα. Αποτελεί τον φιλόξενο τόπο εξ' ορισμού, καθώς προσφέρει προστασία από το εξωτερικό εχθρικό περιβάλλον με την περιορισμένη προσβασιμότητα. Ωστόσο ως καταφύγιο, αποτελεί και τόπο απομόνωσης για όταν το άτομο το θελήσει, ένα άσυλο από τα εξωτερικά ερεθίσματα για να μπορέσει να εξελίξει την προσωπικότητά του και τις ιδεολογίες του.

Το Ενδιάμεσο

Ο χαρακτήρας του ενδιάμεσου χώρου δεν δύναται να οριστεί απόλυτα, αφού η φύση των ενδιάμεσων τόπων εξαρτάται από την αντιληπτική προσέγγιση των χρηστών. Τα κατώφλια για παράδειγμα, οι είσοδοι, και οποιασδήποτε άλλης μορφής παρόμοιοι ενδιάμεσοι χώροι έχουν τον χαρακτήρα της υποδοχής και της φιλοξενίας, της συμφιλώσης των γειτονικών κόσμων του ανοικτού και του κλειστού. Η στοά όπως προαναφερθήκαμε, είναι δυνατόν να έχει τον χαρακτήρα του καταφυγίου όπως ο ιδιωτικός χώρος, αλλά και της συνάθροισης μεγάλου αριθμού ατόμων για ένα κοινό σκοπό, όπως στον δημόσιο χώρο. Το αεροδρόμιο έχει την ιδιότητα του ανοικτού-ιδιωτικού και του δημόσιου-κλειστού, και χαρακτηρίζεται από την διαστρωμάτωση προσβασιμότητας.

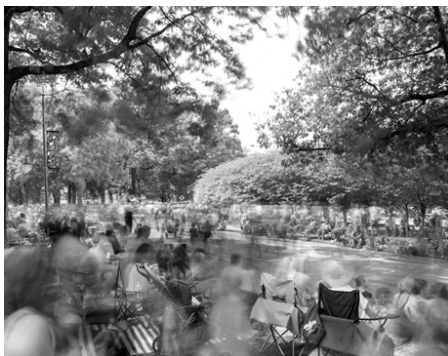
3.3 Τα συναισθήματα που προκύπτουν στους χώρους

Το άτομο διαθέτει την τάση της επέκτασης στον χώρο, της ανάγκης να καταλάβει ολοένα και περισσότερη γη στην οποία να μπορεί να επέμβει με τον χαρακτήρα του και την προσωπικότητά του, για να συνδεθεί με αυτήν. Με αυτόν τον τρόπο έχει την δυνατότητα να τον χαρακτηρίσει ως γνώριμο τόπο, ως ένα μέρος που έχει ξαναβρεθεί και το έχει στιγματίσει με το προσωπικό στοιχείο του. Το γνώριμο αυτό μέρος είναι οικείο, και προτρέπει τον χρήστη να κοινωνικοποιηθεί, να συναναστραφεί, να δράσει χωρίς ενδοιασμούς.

Μέσα σε αυτόν τον οικείο, τον γνώριμο τόπο, καλλιεργείται το αίσθημα της ασφάλειας, το οποίο καθίσταται απαραίτητο για το άτομο ώστε να μπορέσει να "ενεργοποιήσει" τους χώρους στους οποίους βρίσκεται με την κοινωνική δράση του. Για να νιώσει ο χρήστης ασφάλεια, προϋπόθεση αποτελεί η υψηλή ποιότητα του χώρου, η οποία εμπίπτει στην σχεδιαστική προσέγγιση του αρχιτέκτονα.

Σημαντικό ρόλο στην καλλιέργεια των συναισθημάτων του οικείου, του ανήκειν και της ασφάλειας διαδραματίζει και η αλληλεπίδραση και διάδραση των χρηστών μεταξύ τους, όπως συναναστρέφονται στον δημόσιο και κοινόχρηστο χώρο. Από την ελάχιστη μορφή επαφής, την παρατήρηση των άλλων και τη δυνατότητα το άτομο να βλέπει και να ακούει παθητικά αυτούς που το προσπερνάνε, μέχρι την πιο ουσιαστική επαφή, την συζήτηση που μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης.

Η αίσθηση του "είμαι μαζί με κάποιον" στον δημόσιο χώρο όπου το άτομο είναι μεταξύ ξένων, μπορεί να αποδώσει μεγαλύτερη ασφάλεια στον χρήστη από το αν βρισκόταν μόνος του σε έναν ανοιχτό χώρο. Η κοινωνική επαφή ακόμα και στο χαμηλότερο επίπεδο της παρατήρησης συνεπάγεται την τυπική αλληλεπίδραση και κατ' επέκταση την αλληλεγγύη μεταξύ χρηστών.

25. Η συνάθροιση στο εξωτερικό

Σε μια συνθήκη συνάθροισης απροσδιόριστου αριθμού ατόμων, το κάθε άτομο έχει την ευθύνη του άλλου και έτσι όλοι μαζί εκείνη την στιγμή δρουν σαν συλλογικότητα απέναντι σε έναν κοινό σκοπό.

Επομένως, το αίσθημα της ασφάλειας στους χώρους προκύπτει τόσο από τον σχεδιασμό του δημόσιου, ιδιωτικού και ενδιάμεσου χώρου, όπου ο αρχιτέκτονας επιδιώκει να δημιουργήσει χώρους που θα συμπληρωθούν μετέπειτα από τους χρήστες και θα οικειοποιηθούν από αυτούς, όσο και από την σχέση μεταξύ των χρηστών σε αυτούς τους χώρους, καθώς ασυνείδητα ο ένας είναι υπό την προστασία του άλλου.

26. Δύο άτομα επικοινωνούν στον κοινό χώρο

4.0 Το απρόσωπο, η απομόνωση και ο κοινωνικός έλεγχος

4.1 Γιατί απρόσωπη πόλη;

Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται η σταδιακή αποστασιοποίηση του ατόμου από τον δημόσιο χώρο, και η ολοένα και μεγαλύτερη τάση εσωστρέφειας και απομόνωσης στην ιδιωτική σφαίρα. Η κοινωνική επαφή στον δημόσιο χώρο μένει στο επίπεδο του παθητικού και το άτομο αποξενώνεται από το αστικό περιβάλλον του. Η σύγχρονη πόλη φαίνεται να ενστερνίζεται όλο και συχνότερα τον χαρακτηρισμό του "απρόσωπου".

Ο Hertzberger γράφει: «Ο λόγος για τον οποίο οι κάτοικοι των πόλεων αποξενώνονται από το ίδιο το περιβάλλον όπου ζουν είναι γιατί, είτε η δυνατότητα συλλογικής πρωτοβουλίας έχει υπερεκτιμηθεί, είτε η συμμετοχή και συνεισφορά των κατοίκων έχει υποτιμηθεί. Οι ένοικοι ενός σπιτιού δεν ενδιαφέρονται ουσιαστικά για τον χώρο έξω από το σπίτι τους, αλλά δεν μπορούν και να τον αγνοήσουν. Αυτή η αντίθεση οδηγεί στην αποξένωση από το περιβάλλον μας και -στο μέτρο που σχέσεις μας με τους άλλους επηρεάζονται από το περιβάλλον- στην αποξένωση από τους συγκατοίκους μας.»²¹

Η κατοικία έχει αποκτήσει πλέον τον χαρακτήρα της πολλαπλότητας των χώρων όπως συναντάται στο λειτουργικό της

πρόγραμμα, όπου μπορεί να ανταπεξέλθει όχι μόνο στις βασικές ανάγκες του ατόμου, αλλά και σε επιπρόσθετες, στην ικανοποίηση της δραστηριότητας της εργασίας, της ψυχαγωγίας. Το σύγχρονο σπίτι των 100 τετραγωνικών μέτρων έχει αναλάβει να καλύψει χώρους όπως το δωμάτιο παιχνιδιού (playroom), το γραφείο, το "home – cinema", που μπορούν να προσδώσουν στον κάτοικο την αυτονομία και την ανεξαρτησία του από τον έξω κόσμο. Το άτομο στρέφεται στην ιδιωτική σφαίρα η οποία μπορεί πλέον να καλύψει περισσότερες δραστηριότητες από ποτέ.

Η κίνηση στον δημόσιο χώρο φθίνει, καθώς ο χρήστης βγαίνει για να εκπληρώσει απολύτως απαραίτητες καθημερινές ασχολίες που δεν θα μπορούσε στο σπίτι, τα καθημερινά ψώνια, τη παρακολούθηση δραστηριοτήτων, τη κάλυψη υποχρεώσεων στις δημόσιες υπηρεσίες. Το δημόσιο καθίσταται ένας τόπος μετάβασης από την μία εργασία στην άλλη, και όχι τόπος στάσης, στον οποίο θα προκύψει η συνύπαρξη και η συνάντησή.

Καταλυτικός παράγοντας στην σύγχρονη εξέλιξη των πραγμάτων, αποτελεί η ανάπτυξη της τεχνολογίας στο πεδίο της τηλεπικοινωνίας. Η τηλεργασία (remote work) έχει μπει στην ζωή του ατόμου για να το απαλλάξει από άσκοπες μεταφορές και να του προσφέρει έναν οικείο χώρο εργασίας: το σπίτι του.

²¹ Οπ.Πρ.

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αναλαμβάνουν την ενημέρωση του ατόμου για τα κοινά, χωρίς να χρειάζεται να συναναστραφεί με τους συνανθρώπους του, αλλά και την επικοινωνία του με τους άλλους, και η κοινωνική επαφή αποκτά απόσταση και περνάει στο φάσμα του ψηφιακού. Ακόμα και η απολύτως απαραίτητες καθημερινές ασχολίες για τις οποίες μιλήσαμε νωρίτερα μπορούν να καλυφθούν ψηφιακά, εξοικονομώντας στο άτομο περισσότερο χρόνο για να τον αξιοποιήσει όπως επιθυμεί.

Όλα περιστρέφονται πλέον γύρω από την ιδιωτική σφαίρα, η οποία έχει αναλάβει να καλύψει όχι μόνο τον χαρακτήρα του ιδιωτικού χώρου, αλλά και εν μέρει τον χαρακτήρα του δημόσιου, μέσω της τηλεπικοινωνίας.

Πρόκειται για μια νέα μορφή ανθρώπινης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης, μια νέα πόλη στην οποία κυριαρχεί η τηλεργασία, η τηλε-διασκέδαση, η τηλεπικοινωνία. Αυτή η σύγχρονη «Τηλέπολη», όπως την περιγράφει και ο Javier Echeverria²², στηρίζεται στην κοινωνική αλληλεπίδραση και στην διάδραση των ατόμων που βρίσκονται

σε απόσταση, και είναι «μια μη-εδαφική ή από-εδαφικοποιημένη πόλη, όπου η βασική δομή της είναι ένα δίκτυο ατόμων που ενώνει σημεία γεωγραφικά σκορπισμένα, αλλά συνδεδεμένα μέσω της τεχνολογίας. Αυτή η νέα πόλη εναποτίθεται στα ήδη υφιστάμενα χωριά, πόλεις και μητροπόλεις, δίχως να τα καταφέρει, αλλά μεταλλάσσοντας ριζικά την οικιακή ζωή, με τη δημιουργία μιας μορφής ανοιχτής κοινωνίας που βασίζεται στους τηλεκατοίκους.»²³ Σε αυτή τη μορφή αστικής ζωής οι κάτοικοι επικοινωνούν εξ' αποστάσεως είτε έμμεσα είτε άμεσα, ενώ ο ιδιωτικός χώρος που κατέχει την ιδιότητα πολλαπλού χαρακτήρα, αποτελεί πλέον τον μόνο ελεύθερο χώρο.

27. Παθητική επαφή στα ΜΜΜ

²³J.Echeverria, *Telepolis, Destino*, Βαρκελώνη 1994

²⁴Γιώργος Σημαιοφορίδης, *Διελεύσεις, Κείμενα για την αρχιτεκτονική και την μετάπολη*, Εκδόσεις Metropolis press, 2005

4.2 Ο κοινωνικός έλεγχος

Αυτή λοιπόν η σύγχρονη «Τηλέπολη», έχει μάτια παντού μέσω των τηλεκατοίκων της, που καθένας τους αποτελεί αντένα αναμετάδοσης πληροφοριών. Όσο κυκλοφορούν ακόμα άτομα στον δημόσιο χώρο, βρίσκονται υπό την συνθήκη της συνεχούς παρατήρησης και -γιατί όχι- επίβλεψης από τους υπόλοιπους χρήστες. Οι μη προβλεπόμενες συμπεριφορές στους δημόσιους χώρους περιορίζονται, καθώς κατακρίνονται από το κοινωνικό σύνολο, και πλέον η αλληλεπίδραση των ατόμων τείνει να αντικατασταθεί από τον κοινωνικό έλεγχο. Έλεγχος ως προς τον άτυπο κοινωνικό Κανόνα, ως προς τις χρήσεις και τις συμπεριφορές που μπορεί να παρουσιαστούν στον δημόσιο χώρο, ως προς την έκφραση. Και αν το άτομο δεν έχει την ευελιξία να συμπεριφερθεί ελεύθερα και να οικειοποιηθεί τον χώρο όπου βρίσκεται, πως θα επέλθει το αίσθημα της ασφάλειας;

Ο χρήστης αποχωρεί, απομονώνεται στον ιδιωτικό χώρο και στην ασφάλεια της προσωπικής του σφαίρας, για να απομακρυνθεί από το εξωτερικό και τους συγκατοίκους του, οι οποίοι τον κατακρίνουν αντί να αλληλεπιδρούν κοινωνικά μαζί του.

«Και ο κοινωνικός έλεγχος, μολονότι δεν είναι απαραίτητα εξ' ορισμού αρνητικός, είναι γεγονός, και οι αρνητικές του πτυχές γίνονται αισθητές όταν κάποιος δεν μπορεί να κάνει τίποτα χωρίς να γίνει αντικείμενο σχολιασμού και παρακολούθησης από κάποιους άλλους, όπως συμβαίνει στην πολύ κλειστή κοινωνία του χωριού.»²⁵

Σε κάθε περίπτωση, επιφέρεται ένα σχεδόν παρόμοιο αποτέλεσμα: Το άτομο παραμένει ασφαλές στους εξωτερικούς χώρους, καθώς "προστατεύεται" κάτω από την ματιά των συμπολιτών του, παρόλο που παλιότερα αυτή η ματιά υπαγόταν στο φάσμα της αλληλεγγύης, ενώ τώρα στην κριτική παρατήρηση. Το να "είσαι μαζί με κάποιον" στον εξωτερικό χώρο διατηρεί τον χαρακτήρα της συλλογικότητας, παρόλο που όσο προχωράμε χρονικά πρόκειται μάλλον για ψυχρή συλλογικότητα.

Ο δημόσιος χώρος χάνει τον χαρακτήρα του τόπου των κοινών, ερημώνεται όσο η ιδιωτικοποίηση ολοένα και περισσότερων χώρων κυριαρχεί. Η κατοικία δέχεται το άτομο που κλείνεται μέσα της, αποφεύγοντας τα επικριτικά βλέμματα στον δημόσιο και κοινόχρηστο χώρο, ενώ σε αυτούς τα προσωπικά στοιχεία των ατόμων σταδιακά εκλείπουν, υιοθετώντας τον χαρακτήρα του «απρόσωπου».

²⁵Herman Hertzberger, *Μαθήματα για σπουδαστές αρχιτεκτονικής*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα, 2002

28. City in Motion

Επίλογος

Μέσω αυτής της διερευνητικής πορείας, πραγματοποιείται η συνειδητοποίηση πως βρισκόμαστε σε μία μεταβατική περίοδο στην ιστορία της πόλης, από την πόλη του χτες, την Μητρόπολη, στην πόλη του αύριο, την Μετάπολη. Από το φυσικό, στο άυλο. Οι νέες τεχνολογίες και τα τηλεματικά συστήματα μεταφέρουν όλες τις διεκπεραιωτικές και μη δραστηριότητες του ατόμου στην οπτικό-ακουστική σφαίρα της Τηλέπολης. Το άτομο περνάει ολοένα και περισσότερο χρόνο ως τηλεκάτοικος παρά ως κάτοικος, και το φυσικό πεδίο των δημόσιων και κοινόχρηστων χώρων παρόλο που δεν ερημώνεται εντελώς, λαμβάνει παθητική αντιμετώπιση από τον πολίτη αυτής της μεταβατικής εποχής.

Πως θα επιτευχθεί ο χρήστης της νέας πόλης να μετέχει τόσο στον φυσικό όσο και στον άυλο κόσμο, σημειώνοντας ότι ο πρώτος αποτελεί πεδίο μιας πόλης του παρελθόντος, στην οποία οι δια-ζώσης διεκπεραιωτικές δραστηριότητες αχρηστεύονται, ενώ η ενεργή κοινωνικοποίηση των ατόμων είναι πιο ζωντανή από ποτέ;

Αυτή η νέα πόλη του αύριο δεν έχει ανάγκη την συνάθροιση των μαζών σε ένα κοινό μέρος, καθώς οι αποστάσεις καταρρίπτονται ήδη στον ιδιωτικό χώρο. Εφόσον ο χρήστης είναι συνδεδεμένος σε αυτό το τηλεματικό δίκτυο, η γεωγραφική τοποθεσία χάνει την αξία της και το άτομο απελευθερώνεται

από τους περιορισμούς του τόπου. Η συγκρότηση των μεγαλουπόλεων στον φυσικό χώρο αποδομείται, και οι πολίτες του αύριο θα αρχίζουν να αποχωρούν από την υπάρχουσα Μητρόπολη.

Πως σε αυτή την νέα πραγματικότητα το άτομο θα συνεχίσει να ενεργοποιεί και να οικειοποιείται χώρους πέρα από το ιδιωτικό; Τι νόημα θα έχουν οι έννοιες του οικείου και του ασφαλούς σε μία κοινωνία που οι φυσικές αποστάσεις θα αυξάνονται αντιστρόφως ανάλογα από αυτές του άυλου επικοινωνιακού δικτύου;

Πηγές:

Βιβλιογραφία

Arendt, H., Η ανθρώπινη κατάσταση, Εκδόσεις Γνώση, 2008

Georg Simmel, Περιπλάνηση στην Νεωτερικότητα, κοινωνιολογικά, φιλοσοφικά και αισθητικά κείμενα , Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2004

Georg Simmel, Πόλη και Ψυχή , Εκδόσεις Έρασμος , 2009

Henri Levebre, Το δικαίωμα στην πόλη, χώρος και πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, 1977

Herman Hertzberger, Μαθήματα για σπουδαστές αρχιτεκτονικής, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα, 2002

Jan Gehl, Η ζωή ανάμεσα στα κτήρια – χρησιμοποιώντας τον δημόσιο χώρο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2017

Jan Gehl , Cities for People, Island Press, 2010

Javier Echeverria, Telepolis, Barcelona, Destino, 1994

Kenneth Frampton, Μοντέρνα Αρχιτεκτονική, Ιστορία και Κριτική, Εκδόσεις Θεμέλιο, τέταρτη έκδοση 2017

Kevin Lynch, The image of the city, MIT press, 1960

Le Corbusier, Για μια αρχιτεκτονική, Εκδόσεις Εκκρεμές, 2005

Richard Sennet, Η τυραννία της οικειότητας, Εκδόσεις Νεφέλη, 1999

Γάβνης Αίσωπος, Γιώργος Σημαιοφορίδης, Η σύγχρονη (ελληνική) πόλη , Εκδόσεις Metropolis Press, 2η έκδοση 2018

Γιώργος Σημαιοφορίδης, Διελεύσεις, Κείμενα για την αρχιτεκτονική και την μετάπολη, Εκδόσεις Metropolis press, 2005

Νικόλας-Ίων Τερζόγλου ,Ιδέες του χώρου στον εικοστό αιώνα, Εκδόσεις Νήσος, 2009

Παναγιώτης Τουρκινιώτης, Αρχιτεκτονική στην σύγχρονη εποχή, Εκδόσεις Futura, 2006

Παύλος Λέφας, Αρχιτεκτονική και Κατοίκηση, από τον Heidegger στον Koolhaas, Εκδόσεις Πλέθρον, 2008

Παύλος Λέφας, Walter Siebel, Jerome Binde, Αύριο οι Πόλεις, Εκδόσεις Πλέθρον, 2003

Σταύρος Σταυρίδης, Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή, Εκδόσεις Νήσος, 2002

Ερευνητικές-Διατριβές

Carolos Galanos , Proyectos arquitectónicos de posibles ciudades VS el proceso urbano: Proyectar el espacio público a través del cine. Barcelona, November 2008

Βασιλική Βαγγελακάκη Δήμητρα Δράκου, Η οικειότητα εν μέσω κοινής θέας, μια προσέγγιση της συλλογικότητας, Ερευνητική εργασία, Ιούνιος 2022

Δήμητρα Ν. Χατζησάββα, Η έννοια του τόπου στις αρχιτεκτονικές θεωρίες και πρακτικές, σχέσεις φιλοσοφίας και αρχιτεκτονικής τον 20ο αιώνα, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 2009

Ουρανία Στεφανοπούλου-Πλατανιώτη, Η μετάβαση από τον δημόσιο στον ιδιωτικό χώρο, Ο Ενδιάμεσος χώρος, Διδακτορική Διατριβή, Μυτιλήνη Ιούνιος 2011

Εικόνες:

1. Η συνάθροιση στην πλατεία, <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954070885/>
2. Περνώντας χρόνο στο ιδιωτικό, <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954242224/>
3. Περνώντας χρόνο στο ιδιωτικό, <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954242242/>
4. Η είσοδος στο ιδιωτικό, <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954069927/>
5. Η μετάβαση στο κοινόχρηστο, <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954122185/>
6. A Walking City, illustration , <https://www.thedailybeast.com/imagine-a-world-of-walking-cities-ron-herron-did-3>
- 7,8. Antonio Sant' Elia , La Citta Nuova , <https://www.flickr.com/photos/evandagan/3199631234>
- 9,10. Ville Radieuse, Le Corbusier, <https://architexturez.net/pst/az-cf-179214-1465720688>
11. Μοντέλο Ηλεκτρονικής Πολεοδομίας, Τάκης Ζενέτος 1971
12. Σχέδιο Ηλεκτρονικής Πολεοδομίας , <http://tomorrows.sgt.gr/project.php?lang=el&pid=97>
- 13,14. Οι κάσες και οι φεγγίτες του Μοντεσσοριανού σχολείου δημιουργούν ράφια για να χρησιμοποιηθούν από τους μαθητές , Η Παιδαγωγική την Αρχιτεκτονικής του Herman Hertzberger , ©ARCHEYES, 2016
- 15,16. Τα κιβώτια χρησιμοποιούνται ως κάθισμα είτε ως επέκταση των πάγκων μικροπωλητών της υπαίθριας αγοράς, Μαθήματα για σπουδαστές αρχιτεκτονικής του Herman Hertzberger

17. Οι κατοικίες στο Quinta Monroy πριν και μετά την παρέμβαση των κατοίκων.

<https://www.re-thinkingthefuture.com/case-studies/a2673-quinta-monroy-chile-by-alejandro-aravena-architectre-for-social-impact/>

18,19. Τα άτομα επεμβαίνουν στον χώρο της πλατείας και του πάρκου χρησιμοποιώντας τους ως καθιστικό, <https://sohobroadway.org/looking-back-on-the-social-life-of-small-urban-spaces/>

<https://gundfoundation.org/portfolios/public-spaces/>

20. Η συνθήκη του ύπνου στο δημόσιο , <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954121407/>

21. Η συνθήκη της εργασίας, <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954121486/>

22. Οικιστικό συγκρότημα Spangem, Ρότερνταμ 1919, Μαθήματα για σπουδαστές αρχιτεκτονικής του Herman Hertzberger

23. Το κατώφλι ως τόπος συνάντησης , <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954070774/>

24. Η Εμπορική στοά, <https://gundfoundation.org/portfolios/public-spaces/>

25. Η συνάθροιση στο εξωτερικό, <https://gundfoundation.org/portfolios/public-spaces/>

26. Δύο άτομα επικοινωνούν στον κοινό χώρο, <https://www.penna.gr/prosopa/12812-kai-i-mousiki-dynamone-mesa-apo-to-fako-tou>

27. Παθητική επαφή στα MMM, <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954222956/>

28. City in Motion, <https://gr.pinterest.com/pin/596023331954218973/>

